

РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА, МУЗЕЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-535-8-9>

АДАПТАЦІЯ БІБЛІОТЕКИ ТА БІБЛІОТЕЧНОГО ФОНДУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПОТРЕБ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Данькевич Ю. В.

ВСТУП

У сучасну епоху інформаційного суспільства бібліотеки та бібліотечні фонди закладів вищої освіти перетворюються на стратегічно важливі інституції, які забезпечують збереження, організацію та доступ до знань і академічної спадщини. Глобалізація, цифровізація, швидкий розвиток інформаційних технологій є складовими суттєвих змін в освітньому середовищі, формуючи нові виклики перед закладами вищої освіти. Одним із ключових аспектів цього процесу є необхідність адаптації бібліотек та бібліотечних фондів до потреб сучасного інформаційного суспільства.

Спираючись на авторитетні думки провідних дослідників, у статті ми будемо неодноразово наголошувати на тому, що із переходом до цифрових технологій бібліотеки не виконують роль як виключно місця зберігання друкованих видань. Вони стають інтеграторами інформаційного простору, що забезпечують оперативний доступ до електронних ресурсів, відкритих даних, наукових публікацій, освітніх платформ та дослідницьких баз. Бібліотечні фонди, у свою чергу, виконують роль ключових підрозділів для забезпечення інформаційних потреб користувачів, збереження інституційної пам'яті, документів та результатів наукових досліджень.

У цьому контексті виникає необхідність трансформації традиційних моделей роботи бібліотек і бібліотечних фондів, щоб відповідати вимогам цифрової епохи. Актуалізація та поповнення бібліотечних фондів новітніми джерелами сприяють інтеграції вітчизняної освіти у світовий інформаційний простір, а цифровізація – дає змогу забезпечити зручний і швидкий доступ до знань незалежно від місця перебування. Безперечно, що якість і доступність бібліотечних ресурсів

впливають на рівень підготовки фахівців, що відповідають потребам сучасного ринку праці. Власне бібліотечні фонди стають посередниками між традиційними знаннями та новітніми інформаційними техно-логіями, допомагаючи адаптувати освітні установи до вимог цифрової епохи.

Іншою складовою актуальності є зростаюча роль інформації у формуванні наукового та освітнього потенціалу країни. Інформація стала критично важливим ресурсом, доступ до якого повинен бути ефективно організованим. В умовах постійного зростання обсягів електронних даних важливість розробки інноваційних підходів до управління бібліотечними та архівними фондами неможливо переоцінити. Додатковим аспектом є відповідність міжнародним стандартам та рекомендаціям щодо збереження і доступу до електронних ресурсів.

Університети в усьому світі активно розвивають свої електронні бібліотеки, архіви та репозиторії, що сприяє інтеграції до глобального академічного середовища. Водночас, у цьому процесі важливо враховувати правові аспекти, зокрема захист авторських прав, конфіденційність даних і дотримання ліцензійних умов. Отже, дослідження адаптації бібліотек і архівів закладів вищої освіти до сучасних потреб інформаційного суспільства є надзвичайно актуальним. Воно спрямоване на вирішення ключових проблем, пов'язаних із впровадженням цифрових технологій, забезпеченням сталого розвитку академічних установ та розширенням доступу до знань.

1. Автоматизовані інформаційні бібліотечні послуги закладу вищої освіти: інновації та перспективи

Сучасний соціум характеризується подальшим стрімким розвитком інформаційних технологій, що, у свою чергу, впливає на всі сфери життя, зокрема, й на освітню галузь. На сьогодні, бібліотеки перестали виконувати функцію сховищ друкованої літератури. За інформацією, поданою у практичному посібнику «Бібліотеки – хаби цифрової освіти», наголошено, що «бібліотеки мають значний досвід у навчанні комп'ютерної грамотності та роботи з інтернетом своїх користувачів. Вже понад 30 років українські бібліотеки пропонують усім, хто має в тому потребу, і доступ до інтернету, і оволодіння інформаційними технологіями»¹.

Саме тому, погоджуючися із слушними думками укладачок практичного посібника, вбачаємо подальший розвиток усієї системи бібліотек саме у паралельному контексті із цифровізацією усіх послуг, що надаються державою відповідно до цифрової трансформації в

¹ Бруй О. та інші. Бібліотеки – хаби цифрової освіти. Київ, 2023. С. 8.

Україні. Цифровізація передбачає, у відповідності із документами, що бібліотеки України за сприяння Міністерства цифрової трансформації та Української бібліотечної асоціації «стануть хабами проєкту «Дія. Цифрова освіта» і запропонують всім охочим доступ до безкоштовного навчання на національній онлайн платформі з цифрової грамотності»².

Про це йшлося і в укладеному у травні 2020 року 4-сторонньому меморандумі «Про цифрову освіту на базі бібліотек», в якому Оксана Бруй, президентка ГО «Українська бібліотечна асоціація», зазначила, що «призначення бібліотеки як соціального інституту в суспільстві – це навчання протягом життя. Підписання меморандуму є дуже важливим, щоб бібліотеки могли повністю виконувати функцію центрів навчання протягом життя»³. Завдяки оцифруванню бібліотечних послуг, попри широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну, відбувається трансформація бібліотек як інформаційних установ у багатофункціональні центри, що відповідатимуть на запити швидкого доступу до ресурсів як професорсько-викладацького складу, так і здобувачів та здобувачок закладів вищої освіти.

Зокрема, електронні каталоги вже уможливили доступний та зручний пошук джерел за ключовими словами, автором, темою тощо. Використання спеціалізованих програмних комплексів значно спростило доступ до бібліотечних фондів та їхнє адміністрування. Як варіант, разом із чинними програмами, наприклад Alerph, у закладі вищої освіти можна використовувати й програму Koha як відкриту систему управління бібліотеками, що підтримує всі основні функції сучасної бібліотеки. Koha була розроблена в 1999 році в Новій Зеландії і з того часу здобула популярність у бібліотечних закладах у всьому світі, зокрема, й у закладах вищої освіти⁴.

Однією із найбільших переваг Koha є її відкритий вихідний код. Це означає, що бібліотеки можуть вільно завантажувати, використовувати, змінювати та адаптувати програму відповідно до своїх потреб. Відсутність ліцензійних витрат дозволяє значно зменшити фінансові витрати на автоматизацію бібліотеки, що є особливо важливим для

² Цифрові трансформації в Україні: чи відповідають вітчизняні інституційні умови зовнішнім викликам та європейському порядку денному? 2020. С. 49

³ Комітет підписав 4-сторонній меморандум про цифрову освіту на базі бібліотек. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/povidomlen/73632.html

⁴ Короткий посібник користувача АБІС Koha. 2020. URL: https://wiki.koha.org.ua/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%B0_%D0%90%D0%91%D0%86%D0%A1_Koha

закладів вищої освіти з обмеженим бюджетом. Необхідно наголосити, що саме вартість упровадження самої системи є достатньо високою⁵.

Koha підтримує модульну структуру, що дозволяє налаштовувати систему відповідно до специфічних потреб бібліотеки. Основні модулі включають: каталогізацію (OPAC – Online Public Access Catalog); управління фондами; обслуговування читачів; статистику та аналітику; управління електронними ресурсами. Завдяки масштабованості Koha може використовуватись як у невеликих, так і в університетських бібліотечних системах. Koha відповідає міжнародним стандартам, таким як MARC 21 чи Dublin Core, що полегшує інтеграцію з іншими бібліотечними системами та базами даних.

Так, відповідно до офіційної інформації, «формат MARC 21 для бібліографічних даних розроблений як носій бібліографічної інформації про друковані та рукописні текстові матеріали, комп'ютерні файли, карти, музику, безперервні ресурси, візуальні матеріали та змішані матеріали. Бібліографічні дані зазвичай включають заголовки, імена, теми, примітки, дані публікації та інформацію про фізичний опис елемента»⁶. Бібліографічний формат має такі складові: книги (БК) – використовуються для друкованих, електронних, рукописних і мікроформатних текстових матеріалів, що мають монографічний характер. Постійні ресурси (CR) – використовуються для друкованих, електронних, рукописних і мікроформатних текстових матеріалів, які видаються частинами з повторюваною схемою публікації (наприклад, періодичні видання, газети, щорічники).

Комп'ютерні файли (CF) – використовуються для комп'ютерного програмного забезпечення, числових даних, комп'ютерно-орієнтованого мультимедіа, онлайн систем або послуг. Інші класи електронних ресурсів кодуються для їхнього найважливішого аспекту. Матеріал може мати монографічний або серійний характер. Карти (MP) – використовуються для всіх типів друкованих, електронних, рукописних і мікроформатних картографічних матеріалів, включаючи атласи, листові карти та глобуси. Матеріал може мати монографічний або серійний характер.

Музика (MU) – використовується для друкованої, електронної, рукописної та мікроформної музики, а також музичних звукозаписів і немусичних звукозаписів. Матеріал може мати монографічний або серійний характер. Візуальні матеріали (VM) – використовуються для проєктованих медіа, непроєктованих медіа, двовимірної графіки,

⁵ Павло Жежнич та Андрій Андрухів розповіли про особливості впровадження нової автоматизованої бібліотечної системи. 2020. URL: <https://lpnu.ua/news/pavlo-zhezhnych-ta-andrii-andruxiv-rozpovili-pro-osoblyvosti-vprovadzhennia-novoi-abis>

⁶ Library of Congress. 2025. URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html>

тривимірних артефактів або природних об'єктів і комплектів. Матеріал може мати монографічний або серійний характер. Змішані матеріали (МХ)⁷.

Це важливо для академічних бібліотек, що працюють із глобальними інформаційними ресурсами та забезпечують обмін даними з іншими установами⁸. Koha має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який спрощує роботу як для бібліотекарів, так і для користувачів. Функція OPAC надає здобувачам і викладачам можливість легко знаходити потрібні ресурси, резервувати книги, продовжувати терміни користування та перевіряти свою історію позичань онлайн. Koha активно підтримується глобальною спільнотою розробників та бібліотекарів, у свою чергу, регулярні оновлення програми включають нові функції та виправлення помилок, що забезпечує її актуальність у сучасному інформаційному середовищі. Спільнота також пропонує форуми та документацію, що полегшує впровадження та використання системи.

Попри всі переваги, впровадження Koha може бути складним для бібліотек, які не мають досвіду роботи з відкритим кодом. Для встановлення, налаштування та оптимізації системи часто потрібні технічні знання та залучення ІТ-фахівців, що може збільшити початкові витрати. Koha не має централізованої служби технічної підтримки, оскільки це проєкт з відкритим кодом, проте бібліотеки можуть звертатися до спільноти користувачів або наймати комерційні компанії для підтримки, відсутність офіційної технічної допомоги може бути проблемою у випадку термінових недоліків. Перехід на Koha вимагає навчання бібліотечного персоналу, що може зайняти значний час та ресурси. Особливо це стосується навчання каталогізації за міжнародними стандартами та використання аналітичних інструментів. Koha як міжнародна система може не завжди враховувати специфічні потреби місцевих бібліотек. Наприклад, у системі можуть бути відсутні деякі функції, що відповідають національним стандартам або законодавству країни. Це вимагає додаткової адаптації програмного забезпечення.

До того ж, для ефективного функціонування Koha необхідна надійна ІТ-інфраструктура, яка включає сервери, резервне копіювання даних і захист від кібератак. Відсутність належних ресурсів може створити ризики втрати даних або збоїв у роботі системи. Програма Koha є потужним інструментом для автоматизації бібліотек закладів вищої освіти, пропонуючи широкий спектр функцій для забезпечення сучасних інформаційних потреб. Її відкритий вихідний код, підтримка

⁷ Формат MARC 21 для бібліографічних даних. 2025. URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html>

⁸ Факти про систему Koha: переваги, недоліки, можливості. 2024. URL: <https://www.sitgist.com/uk/services/koha/facts>

міжнародних стандартів, дружній інтерфейс і активна спільнота розробників роблять її привабливим вибором для багатьох академічних установ. Водночас впровадження Koha супроводжується певними викликами, такими як необхідність технічних знань, навчання персоналу та адаптація до локальних потреб.

Для успішного впровадження та використання Koha у бібліотеках закладів вищої освіти важливо забезпечити належну ІТ-інфраструктуру, залучити кваліфікованих фахівців та створити умови для постійного професійного розвитку бібліотекарів. Це дозволить максимально ефективно використовувати можливості системи Koha, сприяючи цифровій трансформації бібліотечних послуг та їх відповідності потребам сучасного інформаційного суспільства.

2. Електронна трансформація бібліотечних фондів закладів вищої освіти: збереження академічної спадщини та забезпечення доступу

На нашу думку, електронна трансформація бібліотечних фондів закладів вищої освіти, як зазначалося на початку статті, є важливим кроком у збереженні академічної спадщини, забезпеченні доступу до історичних матеріалів та інтеграції в сучасне інформаційне суспільство. У процесі адаптації до нових викликів цифрової епохи архіви закладів вищої освіти набувають стратегічного значення як платформи для підтримки наукових досліджень, навчального процесу та культурної комунікації. Збереження документів бібліотеки в електронному вигляді, їхнє оцифрування дозволяє зберегти унікальні видання, зменшуючи ризики їхнього фізичного пошкодження, втрати через старіння матеріалів або надзвичайні ситуації (пожежі, затоплення тощо). До того ж, цифрові копії стають додатковою гарантією збереження.

Використання цифрових інструментів на сьогодні уможливорює створення каталогів, автоматизацію пошуку і класифікацію документів. Це значно знижує навантаження на персонал і підвищує ефективність обслуговування. Обробка архівних матеріалів в електронному вигляді сприяє розвитку відкритої науки та підвищенню прозорості у використанні академічної спадщини. У ряді бібліотек закладів вищої освіти відкритий електронний архів академічних текстів наповнюється через систему репозиторія, наприклад, ETNUIR⁹. Інституційний репозиторій ETNUIR є сучасною платформою, що сприяє збереженню, поширенню та управлінню науковими і освітніми матеріалами закладу вищої освіти. Його впровадження відкриває перед бібліотекою університету численні

⁹ Інституційний репозиторій ETNUIR. 2025. URL: <https://tnu.edu.ua/biblioteka/>

можливості, спрямовані на підтримку академічної діяльності та інтеграцію до глобального інформаційного простору.

ETNUIR забезпечує збереження всіх академічних матеріалів у єдиній цифровій системі, що включає: статті викладачів; монографії; дисертації; навчальні посібники; студентські наукові роботи. Така централізація сприяє структурованому підходу до управління інформацією та її швидкому пошуку. ETNUIR підтримує політику відкритого доступу, що дозволяє користувачам з усього світу безкоштовно ознайомлюватися з академічними матеріалами закладу, що сприяє підвищенню впізнаваності наукових досягнень університету; покращенню цитованості публікацій; інтеграції у міжнародне академічне середовище.

Репозиторій є важливим джерелом для здобувачів та викладачів, забезпечуючи доступ до якісних навчальних матеріалів, що й надалі сприятиме підвищенню якості освіти; забезпеченню актуальності навчальних освітніх програм; інтеграції нових знань у навчальний процес. ETNUIR дозволяє зберігати унікальні матеріали, що мають історичну або культурну цінність, оцифрування і розміщення цих документів гарантує їхню доступність для майбутніх поколінь.

Система забезпечує зручний механізм внесення, зберігання та пошуку даних. Вона підтримує метадані стандарту Dublin Core, що спрощує каталогізацію матеріалів та їхню інтеграцію з іншими системами. На нашу думку, репозиторій дозволяє відстежувати активність викладачів і науковців; моніторити наукову продуктивність закладу; формувати звіти для внутрішнього та зовнішнього використання. ETNUIR підтримує інтеграцію з платформами, такими як Google Scholar, ORCID, Scopus, що підвищує видимість публікацій у глобальному науковому просторі та сприяє розвитку міжнародної співпраці. Репозиторій має простий і інтуїтивно зрозумілий інтерфейс через який досить легко завантажувати документи, як монографії, так і випускні кваліфікаційні роботи здобувачів, швидко знаходити необхідну інформацію та переглядати матеріали онлайн.

Окрім того, ETNUIR забезпечує захист даних за допомогою сучасних технологій шифрування та регулярного резервного копіювання, що мінімізує ризики втрати інформації. Тобто, інституційний репозиторій ETNUIR є потужним інструментом для модернізації бібліотечних послуг закладів вищої освіти. Його впровадження сприяє збереженню академічної спадщини, підвищенню якості освіти та інтеграції закладу до світового наукового співтовариства. Завдяки своїм численним перевагам ETNUIR стає важливим елементом цифрової екосистеми сучасного університету.

Важливим етапом у системі роботи з електронними архівами стає й цифровізація фондів бібліотек закладів вищої освіти. Є і оцінка архівних фондів, оскільки, початок процесу цифровізації передбачає проведення інвентаризації архівних фондів і визначення пріоритетних матеріалів для оцифрування, ними можуть бути документи, що мають наукову, історичну або культурну цінність. Перевагою оцифрування архівів, зокрема, бібліотек закладів вищої освіти, переведення в електронну форму є й те, що під час повномасштабного вторгнення документи вдалося зберегти і після відновлення навчального процесу надати бібліотечні послуги. На жаль, цього не можна було зробити у 2014 році, після анексії Кримського півострова російською федерацією. Так, залишилися на окупованій території бібліотечний фонд та архіви бібліотеки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, що була заснована, разом із Університетом, у 1918 році у Сімферополі¹⁰. Формування нового фонду бібліотеки розпочалося після 2016 року, коли Університет відновив роботу у Києві.

На сьогодні, окрім вищезгаданого репозиторію ETNOUR, бібліотека працює із автоматизованою інформаційно-бібліотечною системою «УФД/Бібліотека»¹¹. Програма уможливила автоматизацію основних бібліотечних послуг, а саме: відбір документів за різними ознаками, перегляд бібліографічних описів, відомостей про наявність та електронних копій; каталогізацію видань, створення аналітичних описів, підготовки бібліографічних довідок та покажчиків; комплектування бібліотеки, облік та аналіз стану фонду; обслуговування читачів (замовлення, видача та повернення літератури)¹².

Отже, електронна трансформація фондів бібліотек закладів вищої освіти стає одним із ефективних інструментів для організації, структуризації та оптимізації роботи, що полегшує завдання користувачів у пошуку та отриманні необхідної інформації, оскільки, з'являється просторовий необмежений доступ до ресурсів. За допомогою пошукових алгоритмів стало можливим пришвидшене знаходження необхідних ресурсів за ключовими словами, тематичним напрямком або за авторством. Окрім того, електронний каталог дозволив доступ до документів чи книг незалежно від положення користувача, що сприяє підвищенню продуктивності наукового та освітнього процесів.

Оптимізація робочих процесів завдяки використанню цифрових технологій дозволяє мінімізувати витрати на подвійне зберігання

¹⁰ Загальна інформація про бібліотеку Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2025. URL: <https://tnu.edu.ua/biblioteka/>

¹¹ Український Фондовий Дім: «УФД/Бібліотека» (призначення). 2025. URL: <https://www.usb.com.ua/#>

¹² Ibid.

документів або втрату даних. У свою чергу, створення електронного каталогу в бібліотеках закладів вищої освіти потребує не лише технічної організації, але й забезпечення юридичної коректності. Одним із ключових аспектів є дотримання авторських прав, що регулює використання та розповсюдження інтелектуальної власності. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», у Статті 24, частині, що стосується безпосередньо бібліотек, передбачено, що вільне користування творами допускається без дозволу суб'єкта у випадку, коли «відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та інші невеликі за обсягом твори чи уривки з письмових творів (крім комп'ютерної програми чи бази даних), з ілюстраціями або без них, і коли це відтворення здійснюється за запитами фізичних осіб, за умови що: бібліотеки, архіви або організації із збереження фондів аудіо-, відеозаписів мають достатні підстави вважати, що копія відтвореного твору використовуватиметься з метою навчання, наукового або приватного дослідження; обсяг такого відтворення відповідає визначеній меті; відтворення твору не має систематичного характеру»¹³.

На нормативно-правовому рівні, на нашу думку, дотримання авторських прав в інформаційному суспільстві досягається через те, що усі ресурси, включені до електронного каталогу, повинні мати відповідні ліцензії, які дозволяють їхнє використання. Наприклад, багато наукових статей доступні за умовами відкритих ліцензій, таких як Creative Commons¹⁴. Також, матеріали, які захищені авторським правом, повинні бути доступні лише тим користувачам, які мають на це законне право, наприклад, здобувачам/здобувачкам чи викладачам конкретного закладу. Під час оцифрування ресурсів необхідно чітко вказувати авторство та джерела інформації відповідно до міжнародних стандартів, а електронний каталог повинен мати технічні механізми, що запобігають несанкціонованому копіюванню або поширенню захищених матеріалів.

Попри це, досить часто оцифрування бібліотечних фондів має ряд проблем, серед яких: визначення правового статусу старих матеріалів, які були створені до сучасних нормативно-правових документів про авторські права; забезпечення відповідності міжнародним нормативним актам, особливо у випадках, коли бібліотека співпрацює з іноземними інформаційними установами; узгодження інтересів правовласників та інформаційних потреб. Саме тому, дотримання авторських прав є

¹³ Закон України «Про авторське право і суміжні права», 2023, № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

¹⁴ Що таке Creative Commons. 2025. URL: <https://www.creativecommons.org.ua/about-creative-commons>

невід'ємною частиною формування електронного каталогу, адже воно забезпечує як законність діяльності бібліотеки, так і підвищує довіру до неї з боку академічної спільноти.

ВИСНОВКИ

Результати самостійного дослідження теми «Адаптація бібліотеки та бібліотечного фонду закладу вищої освіти до потреб сучасного інформаційного суспільства» доводять, що одним із ключових завдань для забезпечення ефективного функціонування освітніх та наукових установ є постійна робота із наповненням та удосконаленням автоматизованих інфоомаційних бібліотечних систем. Глобалізація, стрімкий розвиток технологій та цифровізація формують нові виклики, але водночас відкривають можливості для інтеграції бібліотек закладів вищої освіти у глобальний інформаційний простір. На основі проведеного дослідження можна виокремити кілька важливих аспектів, які визначають актуальність і перспективи трансформації як бібліотек, так і бібліотечних фондів, що виконують головну роль у підтримці наукової та освітньої діяльності. Вони є не лише джерелом інформації, а й інструментом для розвитку критичного мислення, академічної доброчесності та забезпечення безперервного навчання. У контексті цифрової трансформації важливим є розширення доступу до електронних ресурсів, наукових публікацій і баз даних, що сприяє інтеграції вітчизняної освіти у світовий інформаційний простір.

Цифровізація бібліотечних фондів уможливило забезпечення зручного та швидкого доступу до знань незалежно від місця перебування користувачів, що є актуальним в умовах воєнного часу. Отже, бібліотеки стають інтеграторами сучасного інформаційного простору, підтримуючи комунікацію між викладачами, здобувачами та дослідниками. А електронна трансформація – ключовий напрям розвитку бібліотек, яка включає створення електронних каталогів, репозиторіїв і цифрових архівів. Наприклад, впровадження інституційних репозиторіїв, таких як ETNUIR, дозволяє зберігати та поширювати наукові та освітні матеріали, сприяючи збереженню академічної спадщини та забезпеченню відкритого доступу до знань. Сучасні програмні системи забезпечують автоматизацію процесів управління бібліотечними фондами, підтримуючи міжнародні стандарти, що полегшує інтеграцію з глобальними базами даних. Разом із тим, важливим залишається навчання бібліотекарів для ефективного використання таких інструментів.

У свою чергу, оцифрування бібліотечних фондів відіграє критичну роль у збереженні унікальних видань і документів, особливо в умовах

ризиків, пов'язаних із фізичним пошкодженням матеріалів. Цифрові копії гарантують доступність і довговічність цінної інформації для майбутніх поколінь. У цьому контексті важливим є також дотримання міжнародних стандартів оцифрування та забезпечення безпеки даних. Крім того, цифрові архіви сприяють популяризації наукових здобутків і культурної спадщини. Інтеграція бібліотечних ресурсів із платформами відкритого доступу, такими як Google Scholar чи Scopus, підвищуючи видимість публікацій і сприяючи розвитку міжнародної співпраці. Саме тому, бібліотечні фонди закладів вищої освіти повинні залишатися динамічними структурами, здатними адаптуватися до змін у суспільстві та технологіях. Вони є ключовим елементом інформаційної екосистеми, яка підтримує наукову, освітню та культурну діяльність.

Адаптація бібліотек і бібліотечних фондів до потреб сучасного інформаційного суспільства є надзвичайно актуальною задачею, яка потребує скоординованих зусиль і інноваційного підходу. Результати цього процесу матимуть довготривалий вплив на розвиток освіти, науки й культури, сприяючи інтеграції України у глобальний інформаційний простір. Бібліотеки мають стати не лише місцем зберігання знань, а й платформою для їхнього активного створення, поширення та використання. Завдяки впровадженню цифрових технологій та розвитку електронних ресурсів бібліотечні фонди продовжать відігравати центральну роль у забезпеченні доступу до знань у XXI столітті.

АНОТАЦІЯ

Актуальність сучасних досліджень, пов'язаних із функціонуванням та подальшою роботою бібліотек та бібліотечних фондів, визначається їхньою провідною роллю у переосмисленні діяльності та наданням інформаційних послуг. Сучасні автоматизовані програми здатні зламати усталені стереотипи щодо розуміння бібліотеки виключно як місця видачі-здачі літератури. Електронні каталоги, електронні підручники та фахова література, оцифрування раритетних видань уможливають цілодобовий доступ до необхідного матеріалу. Осучаснені репозиторії бібліотек закладів вищої освіти створюють ресурсну базу для дистанційного та дуального навчання, забезпечуючи умови для швидкого пошуку й доступу до необхідних джерел, що сприяє ефективності навчального й наукового процесу. Крім того, бібліотечний репозиторій забезпечує централізоване збереження наукових, освітніх та історичних матеріалів, сприяючи збереженню академічної спадщини. Відкритий доступ до матеріалів репозиторію підвищує видимість та цитованість наукових праць,

зміцнюючи міжнародну репутацію закладу вищої освіти. А інтеграція репозиторію з глобальними інформаційними системами, такими як Google Scholar чи Scopus, розширює можливості для міжнародної співпраці та популяризації знань.

Література

1. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти: практичний посібник/ автори-укладачі: О. Бруй, Т. Козицька, Г. Мацієвська, С. Моїсєєва, І. Шевченко; заг. ред. Я. Сошинської; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; Проект підтримки Дія. Київ: ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023. 116 с. URL: Libraries_Hubs_digital_education.pdf <https://ela.kpi.ua/items/d990e863-116d-4907-88cc-c98d5f00b159> (дата звернення: 05.01.2025)

2. Цифрові трансформації в Україні: чи відповідають вітчизняні інституційні умови зовнішнім викликам та європейському порядку денному? 2020 URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Research_DT_PF_WG2_ua-1.pdf (дата звернення: 05.01.2025)

3. Комітет Верховної Ради України з питань цифрової трансформації. Комітет підписав 4-сторонній меморандум про цифрову освіту на базі бібліотек. Опубліковано 27 травня 2020, о 12:36. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/povidomlen/73632.html (дата звернення: 05.01.2025)

4. Короткий посібник користувача АБІС Koha. 2020. URL: https://wiki.koha.org.ua/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%B0_%D0%90%D0%91%D0%86%D0%A1_Koha (дата звернення: 08.01.2025)

5. Павло Жежнич та Андрій Андрухів розповіли про особливості впровадження нової автоматизованої бібліотечної системи. Національний університет «Львівська політехніка». 2020. URL: <https://lpnu.ua/news/pavlo-zhezhnych-ta-andrii-andruxiv-rozpovily-pro-osoblyvosti-vprovadzhennia-novoi-abis> (дата звернення: 08.01.2025)

6. Library of Congress. MARC 21 Бібліографічний. 2025. <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html> (дата звернення: 09.01.2025)

7. Формат MARC 21 для бібліографічних даних. 2025. URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/bdintro.html> (дата звернення: 09.01.2025)

8. Факти про систему Koha: переваги, недоліки, можливості. 2024. URL: <https://www.sitegist.com/uk/services/koha/facts> (дата звернення: 08.01.2025)
9. Інституційний репозиторій ETNUIR. Бібліотека Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2025. URL: <https://tnu.edu.ua/biblioteka/> (дата звернення: 09.01.2025)
10. Загальна інформація про бібліотеку Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. 2025. URL: <https://tnu.edu.ua/biblioteka/> (дата звернення: 09.01.2025)
11. Український Фондовий Дім: «УФД/Бібліотека» (призначення). 2025. URL: <https://www.ush.com.ua/#> (дата звернення: 09.01.2025)
12. Закон України «Про авторське право і суміжні права», 2023, №57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 10.01.2025)
13. Що таке Creative Commons. 2025. URL: <https://www.creativecommons.org.ua/about-creative-commons> (дата звернення: 10.01.2025)

Information about the author:
Dankevych Yuliia Volodumirivna,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Computer
and Information Technologies
V.I. Vernadsky Taurida National University